

Slutrapport

Projektrubrik: Att sluta räkna kroppar- nya tankar för en jämställd skogssektor

Huvudsökande: Stina Powell

Projektets löptid: 2018-06-01 – 2023-01-31

Populärvetenskaplig sammanfattning

Skogens eget #me-too upprop i form av #slutavverkat och det öppna brev som skrevs av kvinnliga jägmästarstudenter vid SLU visade att skogsutbildningen fortfarande präglades av bristande jämställdhet. I projektet har vi med hjälp av intervjuer och fokusgrupper med ledare, lärare och studenter studerat varför den maskulina kulturens problematiska inslag, i form av sexistiska skämt och andra sexuella trakasserier, varit så seglivad vid jägmästarprogrammet. Studien visar att det är viktigt att se vad som händer i miljöer som är "dolda" för lärare och ledning som på studentkåren och på sociala medier, för att förstå varför och hur diskrimineringen kan fortgå. Starka traditioner kan vara positiva men även något som kan bidra till att vidmakthålla olämpligt beteende t ex via sånger och ritualer vid studentfester. Hierarkier är också en viktig förklaring och det kan handla om att äldre studenter är normgivande och de yngre beter sig som de äldre. En annan aspekt är hur sexuella trakasserier har dolts genom att kallas skämt. Att dessa "skämt" ignorerats eller bagatelliserats har gjort att de har upplevts som accepterade av många studenter. En rädsla för att hamna i en konflikt gör att den som observerar trakasserier väljer att vara passiv. Det finns en tystnadskultur som beror på en rädsla för konflikter och att karriären och det sociala livet ska drabbas om man säger ifrån. Utsatta kvinnor har övervägt att sluta utbildningen och det har påverkat valet av kurser och inriktning eftersom de har velat undvika de som trakasserat dem.

Vi har också studerat hur universitetsledning, lärare och studenter ser på det formella ledarskapets roll såväl som på andra aktörers möjlighet att leda förändring mot en mer jämställd utbildning. Vår studie visar en cirkelgång i tankarna kring vem som egentligen ska leda och utföra det praktiska och dagliga arbetet för jämställdhet. Formella ledare anser att jämställdhet är viktigt, men uttrycker samtidigt en ovilja att lägga sig i verksamheten för mycket. Lärarna framstår som centrala för förändringsarbetet, eftersom de ofta är mitt i den dagliga verksamheten och möter studenterna. Men deras roll är inte enkel. Medan vissa studenter efterfrågar mer jämställdhet menar andra att det inte hör hemma på utbildningen. Lärare ges också dubbla signaler vad gäller deras roll i jämställdhetsarbetet. Å ena sidan efterfrågas att de vågar tala om jämställdhet med studenterna och att de agerar och reagerar när något händer. Å andra sidan tar SLU gärna in externa experter när jämställdhet är på dagordningen. Vår undersökning visar även hur yrkesverksamma, som på olika sätt deltar i utbildningen, är viktiga för den kultur som utvecklas. Exempelvis var yrkesverksamma kvinnor tillsammans med lärare viktiga för att stötta processen med det öppna brevet. Detta understryker betydelsen av ett samarbete mellan utbildningen och skogssektorn för det framtida förändringsarbetet.

Resultat

När kvinnliga jägmästarstudenter i samband med #slutavverkat skrev ett öppet brev till SLU och skogsnäringen om de problem som fanns inom jägmästarprogrammet blev det en ingång till vår studie. Med hjälp av fokusgrupper och intervjuer med lärare, ledare och studenter har vi undersökt varför trakasserier och diskriminering har fortsatt, vad som gjorde #me-too rörelsen i skogsutbildningen möjlig och ledarskapets roll i jämställdhetsarbetet.

Resultatet visar på en komplex tystnadskultur som involverar både ledare, lärare och studenter. Händelser som har omfattat trakasserier har alltför ofta väckt få eller svaga reaktioner. Teorier om bystanders har använts för att förklara varför personer som iakttar ett olämpligt beteende är passiva och tysta. Projektet har bidragit med en fördjupad förståelse för komplexiteten i begreppet tystnadskultur genom att visa på de olika formerna av tystnad som har ingått i kulturen vid jägmästarutbildningen. Lärare är tysta och reagerar inte eftersom de vill undvika konflikter som kan hota relationer med kollegor och studenter. Kvinnliga studenter är tysta eftersom de har fått erfara att deras berättelser om trakasserier har haft liten eller ingen effekt. De har dessutom varit tysta av rädsla för att riskera sociala relationer och framtida karriärer. Även angelägna initiativ med genus som diskussionstema inom undervisningen kan sluta i tystnad. Manliga studenter förklarar det med känslan av att de förväntas säga rätt saker och det minskar engagemanget för diskussionen.

Maktrelationer inom studentgruppen har lett till att både tystnad och ett passivt bystander-beteende förstärkts. Dessa maktrelationer och de normer som de bär med sig har reproducerats genom starka traditioner och en sluten miljö, där nya studenter har följt de äldres normer. Även om traditioner och den starka sammanhållningen uppfattas som positiva för utbildningen möjliggör de på samma gång en kultur där trakasserier kan fortsätta. Studien visar att sexistiska beteenden förekommit i vad som kan kallas dolda miljöer, där insynen inte varit så stor från universitetets sida. Exempel på sådana miljöer är studentkåren och sociala medier där exempelvis tolerans och acceptans för sexistiska skämt har utvecklats. Det är viktigt att förstå vad som försiggår i dessa miljöer, hur det påverkar kulturen och normerna och därigenom utbildningen.

#slutavverkat var en viktig inspirationskälla för de kvinnliga studenter som skrev det öppna brevet. Vi såg också att möjligheten till separata rum där kvinnor kunde diskutera och utbyta erfarenheter var betydelsefulla. Det öppna brevet blev ett avsteg från den anpassning till den maskulina kulturen som beskrivits i tidigare litteratur. I stället för att tyst acceptera situationen valde brevskrivarna att utmana kulturen och att lyfta fram problematiska genusrelationer. Skogens #metoo-rörelse, #slutavverkat och det öppna brevet startade diskussioner och reflektion och möjliggjorde nya initiativ. Kvinnor beskriver att det blev lättare att berätta och få stöd. Fler vågade också agera när trakasserier förekom och de sexistiska skämtet ifrågasattes mer öppet.

Våra studier visar att enskilda individers rädsla för konflikter och för att drabbas socialt och karriärmässigt ligger i vägen för ett aktivt agerande mot trakasserier. Ett annat hinder för en jämställd utbildning är att jämställdhet, trots att det är något som de flesta är positiva till, inte prioriteras. Både formella ledare och informella ledare bland studenter och lärare har stor betydelse i jämställdhetsarbetet, men ansvarsfrågan halkar runt i organisationen och det behövs tydliga direktiv om var ansvaret ligger. Högsta ledningen är viktig som förebild, men uttrycker att de vill undvika att gå in och styra för mycket i detalj och vill dessutom inte alltid associeras med jämställdhetsfrågan.

Studenterna menar att det har en stor betydelse att ledande kvinnor och män vågar berätta om sina erfarenheter och vara tydliga i sina krav på lika förutsättningar för kvinnor och män i skogen.

Vi har visat att lärarna har en central roll genom att de ofta har en nära relation med studenterna, men lärare uttrycker att de kan sakna kompetens och ofta hyrs det in externa föreläsare. Lärare har i sin position möjlighet att uppmärksamma diskriminering och trakasserier men behöver stöd för att känna sig säkra i hur de ska agera och lyfta jämställdhetsfrågor inom utbildningen. Yrkesverksamma är också viktiga förebilder och kan signalera att i vårt företag förväntar vi oss att anställda betar sig på ett visst sätt. Sammantaget visar vår studie att det är viktigt för skogliga organisationer som har ett tätt samarbete med industrin och yrkesverksamma att diskutera vad ledarskap betyder i deras specifika kontext och vilket ansvar ledarskapet för med sig. Ofta förväntar man sig att andra tar ansvar och är osäker på hur man själv kan påverka och förändra.

Målbeskrivning

Projektets mål var att få ökad kunskap om genusnormer i skogssektorn, hur de är förankrade i praktiken och vad som krävs för att dessa normer ska omförhandlas. Eftersom skogens metoo rörelse initierades i samband med projektstart aktualiserades jämställdhetsfrågor vid SLU:s skogsutbildning. Med utgångspunkt i fokusgrupper med studenter (4) och intervjuer med ledning (9), lärare (6), studenter (2) och unga skogsarbetare (6) kunde vi studera normer inom skogsutbildningen. Det gav också möjlighet att diskutera vilka konsekvenser normerna har fått och de mekanismer som har gjort att sexuella trakasserier och diskriminering har kunnat fortgå. I intervjuer och fokusgrupper kom det fram en osäkerhet när det gällde vem som egentligen ska leda jämställdhetsarbetet och vilken roll olika grupper har för att normerna ska ifrågasättas och förändras. Det inspirerade oss till två publicerade artiklar om formella och informella ledares roll i jämställdhetsarbetet och blev ett viktigt bidrag till att förstå hur normerna är förankrade i praktiken och hur de kan förändras.

Våra tre planerade referee granskade artiklar har publicerats och vi har dessutom publicerat ett bokkapitel samt ytterligare en artikel där materialet har använts (se bilaga sammanfattning aktiviteter). Tre av artiklarna är på engelska och en artikel och bokkapitlet är på svenska. De två planerade debattartiklarna har publicerats. Med den första i Skogsaktuellt ville vi starta en debatt i inledningen av projektet och ifrågasatte antagandet att arbetet för jämställdhet måste gå långsamt. Den andra som publicerades i ATL ville lyfta fram hur viktigt det är att agera och omsätta tankar om jämställdhet i praktisk handling. Projektets resultat har presenterats på konferensen g19 - Rethinking Knowledge Regimes där vi hade två presentationer, en #metoo konferens (digital) och på AAG (American Association of Geographers) konferens, New York i session Gender, Place and Work II (digital).

Ett annat mål med projektet var att utveckla nya metoder och i våra publikationer har vi givit konkreta rekommendationer för hur man på olika nivåer kan arbeta för ökad jämställdhet. I workshops med lärare och studierektorer har detta ytterligare konkretiserats då vi med utgångspunkt i deras verksamhet diskuterat metoder för hur diskriminering och sexuella trakasserier kan motverkas och hur de kan agera när diskriminering inträffar. Vi arrangerade en större workshop för lärare på Jägmästarprogrammet i Umeå. Workshopen var ett samarbete med studierektorer och fakultetsledning i Umeå samt enheten för pedagogisk utveckling, SLU. Workshopen lockade 32 deltagare och det var lärare och studierektorer både från Umeå och Skinnkatteberg som deltog.

Utöver detta har vi deltagit i tre ytterligare workshops på SLU där vi med utgångspunkt i våra resultat har diskuterat metoder för ökad jämställdhet. Trots att pandemin har försvårat resande och arrangemang har vi kunnat uppfylla de aktiviteter vi hade planerat.

Kommunikation och nyttiggörande av resultat

Artikeln Persistent norms and the #MeToo effect in Swedish forestry education (Grubbström & Powell, 2020) presenterades av SLU:s ledning vid den årliga pedagogiska konferensen 2020 och deltagarna uppmanades till läsning. Det ledde till att vi blev kontaktade av flera institutioner vid SLU för att presentera våra resultat och diskutera jämställdhet med lärare. Vi blev även kontaktade av studenter som hade liknande upplevelser som de vi skrivit om och ville diskutera strategier. Vi deltog i #metoo konferens för skogsnäringen och en kväll om anställbarhet och jämställdhet som anordnades av Skogsbolagen i Umeå. Detta gav oss kontakter med Stora Enso, Holmen skog och SCA som vi kunde använda oss av senare i projektet i form av intervjuer och dialog. Artikeln Leading gender equality change in higher education—the case of forestry (Powell & Grubbström 2021) används som referenslitteratur i SNS metodmanual för ökad jämställdhet (<https://nordicforestresearch.org/wp-content/uploads/2022/01/litteraturlista.pdf>). Våra publikationer har fått uppmärksamhet i media (se urval i bilaga). Vi har blivit intervjuade i radio och av journalister från fack tidskrifter och vi hoppas att vi på så sätt har skapat uppmärksamhet, debatt och diskussion kring jämställdhet i skogen. Vi har publicerat på engelska och svenska för att nå ut både till forskare och till andra svenska läsare.

Förutom fyra konferenspresentationer har vi blivit inbjudna att presentera projektets resultat vid två större evenemang. Det första var dialogdagen den 14 juni 2019 i Stockholm. Då KI, KTH, Malmö universitet och SUHF bjöd in landets lärosäten till en diskussion om att motverka sexuella trakasserier och genusbaserad utsatthet inom akademien. Det andra var skogssektorns första jämställdhetsråd den 30 augusti 2022 som anordnades av Skogsstyrelsen. Vi träffade både forskare, utbildare och företagsledare och fick möjlighet att utbyta kontakter och erfarenheter.

Vi har haft god kontakt med ledning och lärare i Umeå vilket har möjliggjort studien från första början. SLU:s rektor och SLU:s grupp för jämställdhet och lika villkor har också kontaktat oss med anledning av studien för att diskutera resultat och åtgärder. Vi har även under projektets gång haft samtal med Raymond Wide på Skogsstyrelsen, för att ge input i deras arbete med att ta fram möjliga åtgärder.

Vi har deltagit i ett nätverk tillsammans med andra forskare som studerat me-too rörelsen. Nätverket har haft en minikonferens och vi bidrog med ett kapitel i en bok om forskarperspektiv på me-too rörelsen i Sverige (Grubbström & Powell, 2022).

Vi arbetar med artikel, In times of climate change- who is doing what and why? A study of young foresters in Sweden, som knyter samman det insamlade materialet och som även kompletteras med statistik samt planerade fokusgrupper med gymnasieelever på ett skogsbruksprogram. Medel har beviljats från KSLA för att färdigställa empiri insamlingen och att skriva färdigt artikeln under 2023.

Bilagor

Bilaga 1: 10 Från hashtag till handling.pdf

Bilaga 2: Persistent norms and the MeToo effect in Swedish forestry education (1).pdf

Bilaga 3: Leading gender equality change in higher education the case of forestry.pdf

Bilaga 4: 5389-14060-1-SM.pdf

Bilaga 5: Sammanfattning aktiviteter Att sluta räkna kroppar.pdf